

ÂŞIK BAHATTİN YILDIZOĞLU'NU ANLAMAK

UNDERSTANDING MINSTREL BAHATTİN YILDIZOĞLU

ПОНЯТИЕ АШЫКА БАХАТТИНА ЙИЛДИЗОГЛУ

Erdoğan ALTINKAYNAK*

ÖZ

Halk şiiri özellikle Âşık Edebiyatı şiirleri üzerine, Türkiye’de yapılan tahlil ve tenkitler henüz yerine oturmamıştır. Tahlil ve tenkitler klasik olarak şekil özellikleri hakkında bilgi verme, dörtlükleri izah etmeye çalışma, âşıkların hayat hikâyeleri ile çalışmayı birleştirip sonlandırılmaktadır. Sembolleri, benzetme unsurlarını, yaşanan coğrafya ile birleştirmeden ve şairi içinde yaşadığı topluma ait değer yargılarını nasıl kullandığına dair bir bilgi aktarmadan yapılacak tahlil ve tenkitlerin eksik olacağını düşünüyoruz.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesi hem etnik kimlik açısından ve hem de coğrafi özellikler açısından diğer bölgelerden farklılıklar gösterir. Kars – Ardahan sınırları içerisinde yaşayanlar daha çok hayvancılık ile geçinirler. Iğdır ve Artvin ise her türlü ziraatın yapılabildiği illerdir. Kars – Ardahan coğrafyasında kışlar oldukça soğuk, yazları ise serindir.

Bölgede farklı etnik kimlikte ve inanç yapısında topluluklar yaşamaktadır. Alevi, Sünni, Caferi; Azeri, Terekeme, Yerli, Türkmen, Kürt, Çerkez, Zaza bu toplulukları oluşturur. Böyle bir renklilik bölgede mizahi unsurların da çeşitlenmesine sebep olmaktadır.

Âşık Bahattin Yıldızoğlu, Âşık Şenlik koluna mensup ve günümüz Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde ustalık derecesine yakın bir âşıktır. Yurt içi ve yurt dışında sanatını icra etme imkânı bulmuştur. Kendisine mahsus hicivleri ile tanınır.

1997 yıllarında yakından tanıdığımız Yıldızoğlu, hayvancılığa yönelik tarım bölgesinde yaşamış ve bu bölgenin coğrafi, sosyal ve kültürel birikimlerini eserlerine başarıyla yansıtmıştır. Bu çalışmada Âşık Bahattin Yıldızoğlu’nun bazı şiirlerinden hareketle sanatına etki eden unsurları ele alacağız. Âşık Bahattin Yıldızoğlu’nun şiirlerinden hareketle yapacağımız tahlilin, bundan sonraki çalışmalara ışık tutması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Âşık Edebiyatı, Bahattin Yıldızoğlu, Kars, Kuzeydoğu Anadolu Âşıklık Geleneği, Âşıklar Kahvesi*

* ORCID: 0000-0003-1105-0479 Prof. Dr., Ardahan Üniversitesi, İBEF, TDE Bölümü, Ardahan / Türkiye. erdoganal tinkaynak@ardahan.edu.tr

Âşık Bahattin Yıldızoğlu'nu Anlamak

ABSTRACT

Literary analysis and criticism in Turkey about folk literature, and minstrelsy in particular, have not been settled down yet. Literary criticism and analysis efforts are limited to presenting information about the structure of poems, trying to explain the quartets, and combining the life stories of minstrels with the lyrics. We are of the opinion that any study without focusing on the signs and symbols, analogies, similes and other poetic images with a view to the geographical features the minstrel lives in, and the social and cultural values of society reflected in poems will be lacking while analysing or criticising works of folk literature and minstrelsy.

The North-East region of Turkey is different from the other regions in terms of etnical identity and geographical features. Settlers in Kars-Ardahan make their living by raising cattle. Those in Iğdır-Artvin can make their living through different types of agricultural activities. In Kars-Ardahan, the winters are extremely cold, and summers are cool.

In this region, people of different ethnicities and beliefs live. The religious sects are Alevites, Sunnis and Caferis, whereas the etnical identities are Azeris, Terekemens, Natives, Turkemens, Kurds and Zazas. Such a richness of identities make it possible for minstrels to create humour in abundance.

Minstrel Bahattin Yıldızoğlu belongs to Minstrel Şenlik tradition, and is on the master level in the North East region. He has found opportunities to perform his art both abroad and in the country. He is famous for sarcastic humour of his own.

Yıldızoğlu, whom we got to know in 1997, lived in a region based on cattle breeding, and successfully reflected the geographical, social and cultural features of this region in his works. In this study, we will focus on the elements influencing his art and performance with a view to some of his poetry. We aim that this analytic study will shed light upon prospective studies in terms of literary analysis and criticism.

Key Words: *Minstrel Literature, Bahattin Yıldızoğlu, Kars, North East Anatolia, Minstrelsy Tradition, Minstrel's Cafes*

АННОТАЦИЯ

Анализ и критика народной поэзии, особенно Ашугского искусства в Турции, до сих пор продолжается. Классический анализ и критика означает общую информацию об особенностях формы катрены, попытка его объяснения и биография ашугов. Мы считаем, что анализ и критика без объединения символов аналогии с географией в которой мы живем, без предоставления информации о том, как поэт пользуется теми ценностями и рассуждениями того общества в котором живет сам ашуг, будут несовершенными. Регион Северо-Восточной Анатолии отличается от других регионов по этнической принадлежности и географическими особенностями. Жители Карского и Ардаханского областей, в основном занимаются скотоводством, а жители Игдырского и Иртвинского областей = всеми видами сельского хозяйства. В районах Карса и Ардахана зима очень холодная, а лето прохладное. В регионе существуют сообщества разных этнических групп и вероисповеданий. К примеру, общины алевитов, суннитов, джафаритов. азербайджанцев, терекеме, коренного населения, туркменов, курдов, черкесов, заза. Такая окраска заставляет юмористические элементы диверсифицироваться по всему региону. Ашик Бахаттин Йылдызоглу является продолжателем традиции Ашыка Шенлик и считается мастером ашугского искусства сегодняшнем северо-восточном регионе Анатолии. Он имел возможность показать своё искусство у себя в регионе и за рубежом. Он известен своей сатирой. С Йылдызоглу, с которым я познакомился в 1997 году, жил в сельскохозяйственном регионе, предназначенном для животноводства и в своих

сочинениях успешно отразил географические, социальные и культурные ценности этого региона. В этом исследовании, на основе некоторых его стихов мы рассмотрим элементы, которые повлияли на искусство Ашика Бахаттина Ёылдызоглу. Надеемся, что методы анализа стихов Ашика Бахаттина Ёылдызоглу будут использованы в предыдущих исследованиях разных авторов.

Ключевые слова: *ашугское искусство, Бахаттин Ёылдызоглу, Карс, традиция северо-восточной Анатолии, ашугская традиция, Кафе ашугов.*

Asıl adı Bahattin Yıldız olan âşığımız 1953 yılında Kars'ın Arpaçay İlçesi'nin Telek Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Ailesi aslında Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinden 1800'lü yıllarda Rus ve Ermeni baskılarından kaçıp Kars'a göç etmiştir. Annesinin adı Kıymet, babasının adı Mikail'dir. Ailesinin yedi çocuğundan üçüncüsüdür. Bahattin Yıldız çocukluğunu Telek köyünde geçirmiştir. Çocukluğunda abisinin İstanbul'a çalışmaya gitmesiyle gurbete ilgisi başlar. Telek köyünün geçim kaynağı hayvancılıktır. Tarla ziraatı hayvancılığa yöneliktir. Doğa ve hayvancılıkla iç içe büyüyen Yıldızoğlu'nun aile ekonomisine katkı sağlaması da bu yöndedir. Hayvancılığa yönelik tarım toplumunun bir ferdi olarak çocukluğundan beri yöneldiği şiirlerine içinde yaşadığı coğrafyanın büyük etkisi olmuştur. Eğitimi ortaokul ikinci sınıfa kadardır.

1965 senesine kadar köyde çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşır. Bu yıldan sonra aralıklarla İstanbul'a gidip farklı işlerde çalışır. 1968 senesinde eşi Kibar Hanım ile görücü usulü evlenir. Bu evlilikten beş çocuğu vardır. 1969 senesinde Erzurum'un Aşkale İlçesi'nde askerliğini yapar. Askerlikten sonra 1972 senesinde Et ve Balık Kurumu Kars Kombinasında işe başlar ve 1993 senesinde emekli oluncaya dek iş hayatına burada devam eder. İş hayatıyla birlikte âşıklığı da sürdüren Yıldızoğlu, emekli olduktan sonra da gönülden bağlı olduğu sanatını icra etmektedir.

Bahattin Yıldız'ın âşıklığa merakı çocukluktan başlar. İlk ustası olarak tanımladığı İsmail Avcı komşusudur ve Yıldızoğlu, onun meclislerde çalıp söylediğini gördükçe âşıklığa başlamaya karar verir. Saz çalmayı kendi kendine, komşusundan ödünç aldığı sazla öğrenir. İlk sazını babası söğüt ağacından yapar. Âşık kendi ilk gerçek sazını İstanbul dönüşü alır ve hiç yanından ayırmaz.

Ustası köylüsü Âşık İsmail Avcı'dır. Ama ustasından tam bir ders almamış, daha çok gizli gizli takip ve taklitlerle geleneği öğrenmeye başlamıştır. Âşıklığa tam olarak başladıktan sonra Âşık Murat Çobanoğlu ve Âşık Murat Karahanlı kendisine ustalık eden isimlerdir. Bulutoğlu mahlaslı Gültekin Bulut ve oğlu Kemal Yıldız âşığın geleneği öğrettiği çıraklarıdır.

İlk olarak Bağmani mahlasıyla Kültür Bakanlığı'na altmış şiir gönderir. Ama zamanla katıldığı meclislerde ve çevresinde Bağmani yerine herkesin Yıldızoğlu mahlasını benimsediğini ve ona Yıldızoğlu diye seslenildiğini görür ve mahlasını değiştirir. Yıldızoğlu mahlasını 1975 senesinde Çobanoğlu Âşıklar Kahvehane'sinde Âşık Murat Çobanoğlu kendisine vermiştir. O sıralar soyadına oğlu kelimesi ilave ederek mahlas alma veya mahlas verme modadır.

Âşık Bahattin Yıldızoğlu'nu Anlamak

Aşığımız 1974 senesinden beri Kars'ta Çobanoğlu Âşıklar Kahvehanesi'nde çalıp söylemektedir. Kars'ta ve birkaç şehirde âşık programlarına katılmıştır. 1994 senesinde Almanya'da gider ve sonrasında da bir süre Hollanda'da bulunur. Buralarda gurbetçilerin yoğun olduğu yerlerde sanatını icra eder. 2015 senesinde devleti temsilen Sabri Yokuş, Temel Turabi ve çırağı Gültekin Bulut ile birlikte Azerbaycan'da düzenlenen âşıklar programına katılır.

1999 senesinde Çobanoğlu Âşıklar Kahvehanesi'nde düzenlenen Erzurum – Kars Âşıklar yarışmasında birincilik ödülü alır. Kars'ta düzenlenen dokuz âşıklar bayramının hepsine katılmış ve değişik dallarda ödüller kazanmıştır. 2014 senesinde Kağızmanlı Recep Hıfzı özel ödülünü kazanmıştır. 2009'da Sivas'ta II. Âşıklar Bayramı'nda Hikayeli Türkü dalında ikincilik ödülü almıştır.

Bahattin Yıldızoğlu, bade içmeyi üç şekilde tanımlar ve kendini üçüncü sınıfa sokar;

1. İçen bilir, gayrısı bilmez
2. İçen bilmez, gayrısı bilir
3. İçen de gayrısı da bilmez.

Bahattin Yıldızoğlu'nun toplam altı kaseti mevcuttur. Bunlar; Kara Perde (1994), Felek (1996), Yılları Bekle (1997), Emioğulları Atışması Âşık Bahattin Yıldızoğlu – Âşık Arif Tellioğlu (1997), Sen De Gel (1998), Sorma Beni Git (1999).

Aşığımız üzerine Adem Balkaya “Âşık Bahattin Yıldızoğlu ve Şiir Dünyası” adıyla bir kitap hazırlamıştır. Tarafımızca hazırlanan “Kars Halk Âşıkları – I” adlı monografide de yer almıştır. Ayrıca yine tarafımızca yayınlanan “Çobanoğlu Âşıklar Kahvesi Derlemeleri – I” adlı derleme kitabımızda onun çeşitli şiirleri ve atışmaları yer almaktadır. (Altınkaynak, 2015)

Aşık edebiyatı şiir tahlilleri üzerine Artun'un hazırlamış olduğu bir kitabı vardır (2011). Bu kitapta ele alınan şiirler, tahlilden daha ziyade şiiri dışıyapı özellikleri ile değerlendirip, şiirin açıklamasıyla sonlandırılmaktadır. Ele alınan konulara ait terim, deyim ve semboller malumu ilandan öteye gitmemektedir.

Bu çalışmada Âşık Bahattin Yıldızoğlu'nun “Divanı”, “Bak Bak” ve “Kalmadı” isimli şiirleri dış yapı özellikleriyle ele alınmış, yaşadığı coğrafya ve içinde bulunduğu ekonomik hayat tezahürüne ve sanatına etki eden unsurlara göre tahlil edilmiştir.

DİVANI

Al kalemi yaz deftere dünyanın ahvalini
Baldır bacak açık gezen hanımlar haline bak
Amer(i)ka'da Avrupa'da moda festivalini
Arka çıkmış pantolondan zalimler haline bak

Kırk milyon maaş aldım yirmisi kuaföre
Ayol bolca kıvrıyım dünkü çapkın şoföre
Hayatım al götür beni istediğin her yere
Kocaları evde bekler gelinler haline bak

Sinemadan hoşlanmıyom pavyon olsun bar olsun
Uzun saçlı delikanlı teklif etsin yar olsun
Ay kardeşim pantolonum geniş olmuş dar olsun
Meyhaneden koca seçen melunlar haline bak

Birgün çıkmazsam çarşıya bil ki başım ağırmiş
Benim kocam ne manyaktır evde bar-bar bağırmiş
Gözlerinde körlük varmiş kulağı da sağırmiş
Yıldızoğlu doğru söyler yalanlar haline bak (Altınkaynak, 2015, 32)

Divan türü şiirler genellikle üç dörtlükten oluşur. Veya âşıklar icra ortamında divanilerini iki ila üç dörtlülle tamamlar. Bu şiir, kendisine ait şiir istendiğinde gönderilmiş olanlardır ve bu çalışmamızda yer alan diğer şiirler ile birlikte Ardahan Üniversitesi yayınları arasında çıkan “Kars Halk Âşıkları I” (Altınkaynak, 2015, 31- 40) adlı monografi çalışmamızda yayınlanmıştır.

Dış yapı itibarıyla şiir geneli $8+7 = 15$ 'li hece ölçüsüyle meydana getirilmiştir. Koşma kafiye (a + a + a + b) düzeneğindedir. İlk dörtlüğün 1 ve 3. İle 2 ve 4. Mısraları birbiriyle kafiyelidir. İlk dörtlüğün 2 ve 4. Mısralarındaki “-lar haline bak” her dörtlüğün sonunda ahenk unsuru olarak kullanılmıştır. İlk dörtlükte “ahval – festival ve hanım – zalim” kelimeleriyle tam kafiye yapılmıştır. Dörtlükteki rediflerin “-lar haline bak ve –ler haline bak” çoğul ekleriyle başlayan bir ses benzeşmesi vardır. Bu nedenle kusur sayılamaz. Aynı şekilde “hanım ve zalim” kelimeleri ile yapılan kafiyede de kusur aranmamalıdır. Nihayetinde bu kusur olarak görülecek kısımları saz ile yapılan müzik örter. Bazen sazın da yardımıyla unutulmuş kısımlara ait kelimeler ağızda gevelenerek de söylenebilir.

Dörtlüklerin nakarat olacak kısımlarında “hanım, zalim, gelin, melun, yalan” kafiye kelimelerinde ı, i, u, a sesleri “m ve n” sesleriyle birleştirilerek seçilmiştir. Burada iki şey diye biliriz.

1. Şiirde kafiye yok, redifler ile ahenk unsuru sağlanmıştır.

2. Âşık edebiyatında ve halk şiirinde ses denklikleri veya benzerlikleri ile yapılan kafiyeler kusur sayılmaz.

Bu iki görüşün her ikisi de doğrudur.

Saz veya müzik ile icra edilmeyen, sırf okuma parçası olarak ele alınan metinler, boyası soluk, çatısı çökük, duvarları yarık, kapı penceresi kırık bir binaya benzer. Bu binayı güzelleştiren, göze ve gönle hoş gösteren sazdır, müziktir. Sazsız âşık olmaz. Bazı âşıklar saz çalmayı bilmedikleri halde (mesela Mihmani Cüya, Âşık Şenlik vs. gibi) muhakkak yanlarında veya ellerinde sazı bulundururlar. Özarslan bu durumu “aşığın kimlik göstergesidir” diye tanımlamaktadır (2001, 171). Burada sazın âşık edebiyatında ve geleneğinde üstlendiği fonksiyonları da söylememiz gerekir. Bunlar:

1. âşığın daha önce kurgulayarak zihnine bir mısra bankası gibi koyduğu mısraları, özellikle kafiye kelimelerini hatırlatıp su üstüne çıkarmasına yardım eder.

2. Şiirdeki kusurların örtülmesine yardım eder,

Âşık Bahattin Yıldızoğlu'nu Anlamak

3. âşığın unuttuğu yerleri hatırlamasına yardımcı olur. Bu konularda Durbilmez'in de yayınlanmış bir makalesi vardır.(2010, 148-158)

2. dörtlükte kafiye unsuru kusurlu olsa da âşıklık geleneği ve halk şiirinde ses denkliliği veya benzerliği ile yapılan kafiyeler normal sayılmaktadır. Redif olarak bu dörtlükte “e” yönelme eki kullanılmıştır.

3. dörtlükte “ar” sesleri ile tam kafiye yapılmış, “olsun” kelimesi ise redif olarak kullanılmıştır. Bu dörtlükte mahalli ağızda yer almayan, genellikle Orta Anadolu ağızlarında kullanılan “hoşlanmıyorum” kelimesinin “hoşlanmıyorum” biçiminde kullanılması da ilginçtir. Bu mahalli ağızda “hoşlanmerem” veya “hoşlanmırem” şeklinde kullanılmalıydı. Bu şekilde heceden de düşüklük olacağı endişesi de çekilmezdi. Çünkü “hoşlanmıyorum” ve “hoşlanmerem” kelimelerinin hece sayısı aynıdır. Demek ki âşığımızın bu kelimeyi kullanmasında şuur altı bir şeyler yatıyor.

4. dörtlükte “ağır, bağır, sağır” kelimeleriyle zengin kafiye yapılmış, “mış” anlatılan geçmiş zaman ekiyle redif yapılmıştır. Bu dörtlükte sanki karakteri ve davranış biçimi tasvir edilen kahraman görüleni değil de duyulanı bize anlatmaktadır. Bu bir yerde her şeye alaycı bir tarzda yaklaşmak demektir. âşığımız kahramanına duyulanı anlatırarak eleştirisine muziplik katmaktadır.

Âşığımızın örgün eğitimi zayıftır. Bununla beraber içinde yaşadığı toplumun yaygın eğitim çerçevesinde oldukça geniş sözlü kültür birikimi vardır ve bu eğitimden âşığımız yeterince faydalanmıştır. âşığımızın içinde yaşadığı coğrafyada temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bu coğrafya yazları ılık ve kısmen kurak, kışları ise soğuk ve yağışlıdır. İklimi müsait, ovalık bir alan olduğu için tarım yapılabilen ve geçim kaynakları içinde yerini alabilmektedir. Bu tür coğrafyada yetişen insanların ortak özellikleri arasında tutuculuk, kadercilik daha çok ön plana çıkar. Arpaçay'ın hemen kenarındaki Çıldır ve devamında Damal gibi coğrafyalarda ise temel geçim kaynağı hayvancılık ve meracılık olduğu için kendilerine duydukları özgüven ve dini duygulara karşı biraz daha serbestlik gözlenir.

Şiirde geçen mekân şehirdir. Bu mekân bize, bar, pavyon, kuaför, meyhane, taksi, moda festivallerini takip etmek, sinema gibi kelimelerle aktarılmaktadır.

20 yaşına kadar köyden ayrılmayan ve toprakla uğraşan, kendi geleneklerine karşı duyarlı olan ve bunu yaşama ve yaşatma arzusu güden âşığımız, köyden ayrılıp şehre gelmesiyle kabullenemeyeceği bir ortam ile karşı karşıya kalmış, ters gelmiş, reddetmiş veya çarpık bulmuştur.

Köyde kuaför yoktur (Kırk milyon maaş aldım yirmisi kuaföre”. Bar, pavyon yoktur ve bu yerler âşığımızın ahlaki değer yargılarına ters gelmektedir. Bir kadının kuaföre, bara, pavyona gitmesi, dar pantolon veya kısa etek giymesi hoş karşılanmamakta, olumsuz örnek olarak gösterilmektedir. Bunları ahlaksızlık olarak görmek ve “protestosunu” göstermektedir. Bu durum aynı zamanda “Bascom”un fonksiyonlarına dayalı olarak toplumun geleneklerini yaşatmak ve kuşaklara aktarmak görevi ile de ilgilidir. (Ergun, 2014, 122 – 126)

Taksi şoförlerinin genelini tenzih ederek, bir şehirde düşkün kadınların veya hayat kadınlarının adreslerini, onların bir yere gidip gelmesine aracılık eden şoförler çok iyi bilirler. âşığımızın:

“Ayol bolca kıvırayım dünkü çapkın şoföre

Hayatım al götür beni istediğin her yere”

Mısralarıyla belirtmek istediği de tam burasıdır. Bir kadının yalnız başına taksiye binmesi, taksi şoförlerini çapkın göstermesi ve kadının şoförün istediği yere götürebileceği imasını göstermesi, âşığımızın şehirli kadına bakışını ortaya kor.

Erkeklerin saç uzatması tarım toplumlarında hoş karşılanmaz. Uzun saç kadına yaraşır inancındadırlar. Bir zamanlar moda olan erkeklerin uzun saç bırakmasına “Ana gibi saç uzatacağına, baban gibi bıyık bırak!” sloganıyla karşı çıkılıyor, uzun saç bırakanlar ayıplanıyordu. Şehirdeki bazı erkeklerin uzun saç bırakması ve aşığa göre yoldan çıkmış, ahlaki değerlerini yitirmiş kadınların uzun saçlı erkeklere karşı duyduğu ilgiyi de bu yolla eleştirmektedir “Uzun saçlı delikanlı teklif etsin yar olsun.” Dikkat edilirse burada uzun saçlı erkek eş olsun, koca olsun diye değil yar olsun sevgili olsun anlamında kullanılmaktadır. Bu tür kadınlar yine kendilerine eşi meyhaneden seçen melunlardır “Meyhaneden koca seçen melunlar haline bak.” Demek ki meyhane de âşığımızın yaşam biçiminde gidilmeyecek, kötü, ahlaksız yerlerden biridir.

Aşığımızın tasvir ettiği şehirli kadın tipi ile evlenen erkekler de evde hanımını bulamayan, ev işleriyle ilgilenmeyen bir kadınla evlenmiş “kör, sağır, asabi” birisidir. Dördüncü dürtlükte bu tür erkekler bir yerde alaya alınmaktadır.

BAK BAK

Bu dünyada fukaraya gülenin
Ağlanacak şivanına bir bak bak
Var ile insana değer verenin
Bir gün biter devranına bir bak bak

Yapılan iy(i)liği bilmiyenlerin
Yetimin yaşını silmiyenlerin
Kabalıktan selam almayanların
Kafasından noksanına bir bak bak

Elin parasını alıp kaçanın
Bir senede beş şehre göçenin
Gördüğüne koçaklıktan açanın
Zamanenin insanına bir bak bak

Dumanın geri tepen bacanın
Hanımını yoldan atan kocanın
Tılısımla zulüm yapan hocanın
Zedelenmiş imanına bir bak bak

Âşık Bahattin Yıldızoğlu'nu Anlamak

Arkadan konuşup gıybet edenin
Her yerde arkadaş cebi güdenin
Yavrusu aç kötü yola gidenin
Namusuna vicdanına bir bak bak

Yıldızoğlu geldi geçti ömürün
Saf köylüden rüşvet yiyen memurun
Çalışanı çekemiyen amirin
Makamına mekânına bir bak bak (Altınkaynak, 2015, 38)

Şiir 6 dörtlükten oluşmuştur. Durakları 6+5 ve 4+4+3, hecesi 11'lidir. Koşma kafiye örgüsüyle meydana getirilmiştir. Şiirin tüm dörtlüklerinde redif vardır. 1. dörtlük 1 ve 3. Mısraları arasında sadece redif var kafiye yoktur. 2 ve 4. Mısralarda ise “şivan ve devran” kelimeleriyle kafiye yapılmış, “-ına bir bak ba” ise redif olarak kullanılmıştır.

2. Dörtlükte “bil-, sil-, al-“ fiil kökleriyle kafiye “-miyenlerin ve – mayanların” ekleriyle redif yapılmıştır.

3. Dörtlükte “kaç-, göç-, aç-“ fiil kökleriyle kafiye, “-anın ve –enin” sesleriyle redif yapılmıştır.

4. Dörtlükte “baca-, koca-, hoca” isim soylu kelimelerle kafiye, “-anın” sesleriyle de redif yapılmıştır.

5. Dörtlükte “et-, güt-, git-“ fiil kökleriyle kafiye, “-enin” ekleriyle de redif yapılmıştır. Buradaki “d” sesleri “t” den dönüşmüştür.

6. Dörtlükte “ömür-, memur-, amir-“ isim soylu kelimelerle kafiye, “-ün, - un, -in” ekleriyle de ses denklığı kurulup redif yapılmıştır. “ömürün” kelimesi diğer kafiye kelimeleriyle kafiye yapmak ve heceyi tutturmak için kullanılmış bir yazım hatası olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı kusur 2. Dörtlükteki “iyiliğin” kelimesinin “iyiliğin” şeklinde kullanılmasıyla da ortaya çıktığı görülmektedir. Şiir dış yapı itibariyle kusurludur. Ancak daha önce de dediğimiz gibi bu kusurları müzik örtebilmektedir. Bu tür kullanımlar halk ve âşık şiirinde kusur sayılmamaktadır.

Birinci dörtlükte başkalarının acizliğiyle alay edenlerin, insanları varlıklarına göre değerlendirmenin düşecekleri kötü duruma işaret edilmektedir. Bu tür insanların varlıktan yokluğa düşmeleri durumunda acılar içinde kıvranacağı, pişmanlık duysa da toplum içinde yüzü olamayacağı halk ve âşık şiirinde işlenen temalardır.

Şair bu şiirinde seslenişini toplumun geneline, özellikle de olumlu tiplere, hata yapmakla karşı karşıya kalacak tiplere seslenmektedir. Şiir adeta bir vaaz havasındadır. Şiirin tamamında fakirliği hor gören, varlıklarıyla öğünen, kibirli olan, yetimleri korumayan, hırsızlık ve dolandırıcılık yapan ve bu nedenle sürekli mekân değiştiren, kendisini öven, koca olarak eşine sahip çıkmayan, muska yazarak başkalarının başına kötülük getiren, kov gıybet yapan, başkalarının sırtından geçinen – cimrilik yapan, eve ekmek götürmeyip kendisi kötü yollarda

dolaşan, rüşvet yiyen, çalışanına zulüm eden kişilere bir ilenme vardır. Aynı zamanda bunlar biraz da nasihat şeklinde söylenmiştir.

Baş tarafta da söylediğimiz gibi Yıldızoğlu protesto fonksiyonlu ve temalı şiirler ortaya koymaktadır. Bunu yaparken de kendi hayat çizgisinde ve sosyal ortamında gördüğü, yaşadığı, gözlemlediği olayları kullanmaktadır. Şiirin konusu içinde geçen olumsuz davranışlar toplum içinde görülebilen davranış şekilleri ve olumsuz insan tipleridir. Şiirde bir tane olumlu tip ve davranış gözlenmemektedir.

Şiirde mekân ve zamanın belirsizliği ortadadır. Ancak bu zaman ve mekânın toplumsal hastalıkların yaygın olduğu günümüze ve özellikle de geri kalmış bölgelere ait olduğu muhakkaktır.

TARAFI

Beşikten mezara çalışmak gerek
İnanan insanın çaba tarafı
Sıcağa soğuğa alışmak gerek
Kışın keyif verir soba tarafı

Sözlerim yalan mı sen söyle bana
Yiğidin aklından çıkmaz ki ana
Kimi kayınpeder kimi kaynana
Kimine kutsaldır baba tarafı

Bıçak icat oldu kesti masatsız
Terazi bozuldu para hesapsız
İşler yarı kaldı aletler sapsız
Çalışmaz harmanda yaba tarafı

Yükseldi kiralar yıprattı bizi
İlaçsız yaralar yıprattı bizi
Faizli paralar yıprattı bizi
Devletin devlete gebe tarafı

Yıldızoğlu gıyaba kim söverse
Zulümkarı zalimleri överse
Gücü yeten mazlumları döverse
Bu da insanlığın kaba tarafı (Altinkaynak, 2015, 37)

“Taraflı” şiiri 5 dörtlükten oluşmuştur. Durakları 6+5’dir, beşinci dörtlüğün ilk üç mısrası 4+4+3 duraklıdır. Şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiir koşma kafiye örgüsüyle meydana getirilmiştir.

1. Dörtlükte 1 ve 3 mısralarda “alış” sesleri kafiye “-mak gerek” sesleri de redif, aynı zamanda 2 ve 4. Mısralardaki “ba” sesleri kafiye, “tarafı” kelimesi de redif olarak kullanılmıştır. 2 ve 4. Mısradaki redif sesleri şiirin geri kalan dörtlüklerinde aynen devam etmiştir.

Âşık Bahattin Yıldızoğlu’nu Anlamak

2. Dörtlükte “bana, ana, kaynana” kelimeleriyle kafiye yapılmış ancak redif yoktur.
3. Dörtlükte “sız olumsuzluk eki redif, ilk mısradaki t sesinin p sesi ile benzeştirilmesiyle “masat – hesap – sap “ kelimeleriyle kafiye sağlanmıştır.
4. Dörtlükte “kira – yara – para” kelimeleriyle kafiye örgüsü sağlanmış “-lar yıprattı bizi” ek ve kelimelerle redif kurulmuştur.
5. Dörtlükte “söv – öv – döv” kelimeleriyle kafiye, “erse” ekleriyle redif yapılmıştır.

Şiiri oluşturan her dörtlük adeta her biri başka bir konuya değinmiş ve adeta birbirinden kopuk halde birleştirilmiştir. Şiirde konu bütünlüğü yok veya dağınıktır.

“Sıcağa soğuğa alışmak gerek
Kışın keyif verir soba tarafı”

Mısraları şairin yaşadığı coğrafyanın kırsal iklim olduğunu göstermektedir.

“Beşikten mezara çalışmak gerek”

Mısraı ve

“Bıçak icat oldu kesti masatsız
Terazi bozuldu para hesapsız
İşler yarı kaldı aletler sapsız
Çalışmaz harmanda yaba tarafı”

Dörtlüğünde âşığın tarım hayatına ait bir ekonomik düzende yaşadığını açıkça bildirir. Çiftçinin hayat pahalılığı karşısında zor günler yaşadığı, bankalara borçlandığı, faize bulaştığı yönünde hayıflanmasına bakılırsa yaşanan bölgenin çok verimli bir araziye sahip olmadığına veya arazinin yetersiz olduğuna ve devletin tarım politikasına bir gönderme olduğu ortaya çıkar.

“Yükseldi kiralar yıprattı bizi
İlaçsız yaralar yıprattı bizi
Faizli paralar yıprattı bizi
Devletin devlete gebe tarafı”

Bu dörtlükteki “yükseldi kiralar” sözüyle ev veya dükkân kirası anlaşılmalıdır. Kiraya veya ortağına verilen tarla anlaşılmalıdır. Çekilen sıkıntılar da bedeni değil manevi ve menkul sıkıntıları ifade eden “ilaçsız yaralar”dır.

Toplum tarım toplumdur. Hayat, geçim şartları zorlaşmış, ekim ve biçim için yeterli sermaye bulunamaz olmuştur. Bu sebepten ötürü köylünün işleri yarım kalmıştır. Tarım ile geçinemeyen köylü bankalardan faizli kredi çekmeye başlamıştır. Hayat iyice pahalılaşmış, tarla kiralari da artmıştır.

Sonuç,

Âşık Bahattin Yıldızoğlu, çocukluğundan beri âşıklığa gönül veren, mesleğinin yanında bu işi sürdüren ve hatta emekli olduktan sonra günümüzde de âşıklık geleneğinin devamını sağlayan bir ozanıdır. Şiirlerinin genel teması zamandan şikâyetir, ahlaki değer yargıları, dini duygular, gurbet konularını genellikle eleştirel bir yaklaşımla işlemektedir. Günümüz insanının kültürel değerlerini kaybetmesi, değişimi, yozlaşması âşığımız, köylü toplumunun estetik beğerisi ve bedii zevkine uygun olarak ele aldığı temel konulardır. Tarıma dayalı bir toplumda büyüyen ve yaşıyan âşığın şiirlerinde tarım toplumunun izlerini, hayat felsefesini, benzetme unsurlarını görmek mümkündür.

Şiirlerinde bazen kafiye bazen redif noksanlığı, bazen imale ve zifafların olduğu görülmektedir. Şiir tekniği ve konu bütünlüğü açısından değerlendirildiğinde eksiklikleri ortaya çıkmaktadır. Ancak âşıklık geleneği içinde ve âşık şiirlerinde dış yapı özellikleri ve kafiye – redif gibi ahenk unsurları kusur olarak değerlendirilse de bu kusurları saz ve müzik kapatmaktadır.

Kaynakça

- ALTINKAYNAK, E.,(2015) Kars Halk Âşıkları, Ardahan Üniversitesi Yayınları, Ankara
- ALTINKAYNAK, E.,(2015) Çobanoğlu Âşıklar Kahvesi Derlemeleri - I, Ardahan Üniversitesi Yayınları, Ankara
- ARTUN, E., (2011) âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri, Karahan Kitabevi, 2. Baskı, Adana.
- DURBİLMEZ, B. (2010) Âşıklık Geleneklerinde Saz, Milli Folklor, yıl 22, Sayı 85, Ankara
- DURBİLMEZ, B. (2014) Karşlı Âşık Murat Çobanoğlu/ Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Kardeşler Matbaası: Kayseri, 2014.
- DURBİLMEZ, B. (2018) Âşık Edebiyatı ve Taşpınarlı Halk Şairleri, 5. Baskı, Akçağ yayınları: Ankara, 2018
- BALKAYA, A, (2017) Âşık Bahattin Yıldızoğlu ve Şiir Dünyası, Fenomen Yayıncılık, Erzurum,
- ERGUN, P, (2014) Toplumsal Uygulamalarda Âşıkların İşlevi, Karadeniz Uluslar Arası Bilimsel Dergi, Sayı 22, sayfa. 122 – 126, Ankara.
- ÖZARSLAN, M. (2001) Erzurum Âşıklık Geleneği, Akçağ Yayınları, Ankara.